

ARTYKUŁY, STUDIA I ROZPRAWY

KRZYSZTOF MIKULSKI

KRZYSZTOF KOPIŃSKI

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Rodzina Pape – kupcy i bankierzy z Torunia w średniowiecznej Europie

W badaniach nad społeczeństwem miejskim w Prusach coraz więcej miejsca poświęca się, jeszcze do niedawna zupełnie niedostrzeganej, problematyce genealogii mieszczańskich. Zdecydowanie mniejszym zainteresowaniem cieszyło się natomiast do tej pory zagadnienie powiązań gospodarczych patrycjatu miast pruskich¹. Nie ulega wątpliwości, iż poznanie związków handlowych i finansowych mieszczaństwa pruskiego w strefie bałtyckiej oraz z pozostałymi regionami średniowiecznej Europy będzie miało zasadnicze

¹ K. O. Ahnsehl, *Thorns Seehandel und Kaufmannschaft um 1370*, Marburg-Lahn 1961; A. Czacharowski, *Hilfeldowie – kupcy i politycy w średniowiecznym Toruniu*, [w:] *Personae – coligationes – facta*, Toruń 1991, s. 193–200; R. Czaja, *Der Handel des Deutschen Ordens und der preußischen Städte. Wirtschaft zwischen Zusammenarbeit und Rivalität*, [w:] *Ritterorden und Region-politische, soziale und wirtschaftliche Verbindungen im Mittelalter*, Hrsg. Z. H. Nowak, Toruń 1995, s. 111–124; K. Kopiński, *Mieszczanin Dawid Rosenfeld w dyplomatycznej i gospodarczej służbie zakonu krzyżackiego w Prusach w pierwszej połowie XV wieku*, „Zapiski Historyczne” 2001, R. LXVI, z. 2–3, s. 39–56; K. Mikulski, *Wymiana elity władzy w Toruniu w drugiej połowie XV wieku (Przyczynek do badań nad mechanizmami kształtowania się elit)*, [w:] *Elity mieszczańskie i szlacheckie Prus Królewskich i Kujaw w XIV–XVIII wieku*, red. J. Staszewski, Toruń 1995, s. 51–93; H. Samsonowicz, *Badania nad kapitałem mieszczańskim Gdańska w II połowie XV wieku*, [w:] *Badania z dziejów rzemiosła i handlu w epoce feudalizmu*, red. M. Małowist, t. V, Warszawa 1960, ss. 123; idem, *Handel zagraniczny Gdańska w drugiej połowie XV wieku (rejonizacja handlu na podstawie ksiąg cła palowego)*, „Przegląd Historyczny” 1956, R. XLVII, z. 2, s. 283–352; J. Sarnowsky, *Die Entwicklung des Handels der preußischen Hansestädte im 15. Jahrhundert*, [w:] *Die preußischen Hansestädte und ihre Stellung im Nord- und Ostseeraum des Mittelalters*, Hrsg. Z. H. Nowak, J. Tandecki, Toruń 1998, s. 51–78; idem, *Das Thorner Patriziat und der Fernhandel*, [w:] „Kopet uns werk by tyden”. *Beiträge zur hansischen und preussischen Geschichte. Festschrift für Walter Stark zum 75. Geburtstag*, Hrsg. N. Jörn, D. Kattinger u. a., Schwerin 1999, s. 223–231.

znaczenie dla zrozumienia funkcjonowania gospodarczego oraz innych przejawów aktywności społeczności miast państwa zakonnego. W tym kontekście na przykładzie rodziny Pape z Torunia szczególnie interesujące może wydawać się połączenie zagadnienia genealogii mieszczańskiej z historią gospodarczą.

Toruńskie gałęzie rodziny Pape pochodziły ze stolicy Hanzy – Lubeki, choć pierwotną ich siedzibą mógł być westfalski Dortmund. Po raz pierwszy na terenie Prus nosiciele nazwiska Pape pojawili się w Elblągu. W dokumencie z 1286 r. występował mieszczanin elbląski Lifhart Pape. Nieco później, bo dla lat 1327–1332, poświadczona jest działalność rajcy elbląskiego Jana Pape². Pierwszym przedstawicielem rodziny w Toruniu był Jan I (zm. 1320/1332). Był on zapewne bliskim krewnym znanego ze źródeł lubeckich Hermana I oraz Albrechta I i nieznanego z imienia jego brata, ojca Lamberta I i Jana II. Lambert I i jego stryj Albrecht I wspólnie posiadali dom przy Fischstrasse w 1320 r. Rok później Lambert odkupił część Albrechta. W 1349 r. dom ten z rąk wdowy i dzieci po Lambercie odkupił jego brat Jan II³. W 1356 r. rada miasta Torunia zwróciła się z prośbą do rajców lubeckich z żądaniem wydania przez wdowę po Janie II Pape z Lubeki sukna z Poperinghe we Flandrii dla rajcy toruńskiego Jana Rote. Sukno miało trafić do torunianina za pośrednictwem księdza Wynandusa, który był zapewne identyczny z wzmiankowanym niżej księdzem Wynandusem Rode działającym na rzecz Tilemana Pape w 1371 r. w westfalskim Soest⁴.

Dziećmi Lamberta I byli Rotger (lubeczanin), Lambert II, Tileman II i Christian. Trzej młodszy bracia przenieśli się z Lubeki do Torunia⁵. W 1356 r. rada toruńska poinformowała rajców z Lubeki, że Lambert II Pape zrzekł się trzeciej części rodzinnego domu w Lubecie przy Fischstrasse na rzecz swego szwagra Dankwarda vom See⁶. Wszyscy trzej bracia byli aktywnymi kupcami utrzymującymi kontakty handlowe z Europą Zachodnią. Tileman II wywiózł w 1362/1363 r. 16 sztuk wosku, 12 ćwiertni miedzi, 9 łasztów żelaza, 1 beczkę skór i pieniądze o łącznej wartości 576 grzywien⁷.

² *Codex diplomaticus Warmiensis oder Regesten und Urkunden zur Geschichte Ermlands*, Hrsg. C. P. Woelky, J. M. Saage, Mainz 1860, Bd. I, nr 124, 395, 418, 427.

³ K. O. Ahnsehl, *op. cit.*, s. 121–122, s. 265, przyp. 36: Henryk Pape posiadał 5/8 części na 2 budach w Dortmundzie po matce.

⁴ *Preussisches Urkundenbuch* [dalej: PrUB], Bd. V, Lfg. 1, Hrsg. K. Conrad, Marburg 1969, nr 435, s. 244.

⁵ K. O. Ahnsehl, *op. cit.*, s. 121–122, s. 265, przyp. 36.

⁶ PrUB, Bd. V/1, nr 408, s. 230.

⁷ K. O. Ahnsehl, *op. cit.*, s. 185 (nr 126).

a w 1369/1371 r. 13 sztuk wosku o wartości 193 grzywien⁸. W 1368/1369 r. przywiózł z Flandrii sukno o wartości 112 funtów groszy⁹. W 1371 r. niejaki Tilco Pape, mieszczanin toruński, i jego bracia zostali wymienieni jako spadkobiercy Ghese Vingersa, mieszczanina z Soest. Do odzyskania trzeciej części należnej braciom spuścizny zostali upęłnomocnieni ksiądz Wynandus Rode i rajcy z Soest: Jan Wenken i Reynko de Winde¹⁰. Tileman II zmarł przed 1376 r., a jego małoletnimi dziećmi opiekował się stryj Lambert¹¹. Chrystian znany jest tylko z zapisek z 1362/1363 r. i 1369/1371 r. W 1362/1363 r. wywiózł z Prus 17 ćwiertni miedzi, 1 sztukę wosku i 245 sztuk złota o wartości 238 grzywien 1 skojca i 16 denarów¹². W 1369/1371 r. wyeksportował 57 ćwiertni miedzi o wartości 51 1/2 grzywiny¹³.

Najdłużej z braci żył Lampert I, który jeszcze w 1386 r. rozliczał z radą pożyczkę z funduszu swych nieletnich bratanków¹⁴, a w latach 1394–1398 był współwłaścicielem kamienicy przy ul. Rabiańskiej (nr 122) zapewne właśnie ze swymi bratankami Henrykiem i Janem III¹⁵. Lampert był ławnikiem staromiejskim w latach 1367–1370 i 1372–1379¹⁶. Brał też aktywny udział w handlu flandryjskim. W 1362/1363 r. wyeksportował zboże o wartości 205 grzywien¹⁷. W latach 1369–1371 wywiózł z Prus 120 łasztów pszenicy o wartości 640 1/2 grzywiny¹⁸. Był jednym z największych eksporterów zboża z Torunia. Był ożeniony z nieznaną z imienia siostrą Albrechta Keisera¹⁹. Prawa do opieki nad połową konwentu tercjarek

⁸ *Ibidem*, s. 149, nr 109: 5 sztuk wosku o wartości 68 grzywien; s. 165, nr 270: 8 sztuk wosku o wartości 125 grzywien.

⁹ *Ibidem*, s. 197, nr 228.

¹⁰ *Töversichtsbriege für Soest 1325–1639*, Bearb. E. Dösseler, Münster in Westfalen 1969, nr 6, s. 32.

¹¹ *Księgi małoletnich z lat 1376–1429*, wyd. K. Mikulski, J. Tandecki, Toruń 2002, nr 2–8.

¹² K. O. Ahnsehl, *op. cit.*, s. 174, nr 36.

¹³ *Ibidem*, s. 144, nr 59.

¹⁴ *Księgi małoletnich...*, nr 3–8.

¹⁵ *Księga szosu i wykazy obciążeń mieszkańców Starego Miasta Torunia z lat 1394–1435*, wyd. K. Mikulski, J. Tandecki, A. Czacharowski, Toruń 2002, s. 3, 97.

¹⁶ R. Czaja, *Urzędnicy miejscy Torunia do roku 1454*, Toruń 1999, nr 395.

¹⁷ K. O. Ahnsehl, *op. cit.*, s. 185, nr 127.

¹⁸ *Ibidem*, s. 142 (nr 42): 50 łasztów pszenicy o wartości 275 grzywien; 143 (nr 51): 48 łasztów pszenicy o wartości 250 grzywien; 145 (nr 65): 22 łaszy pszenicy o wartości 115 1/2 grzywiny.

¹⁹ *Liber scabinorum Veteris Civitatis Thoruniensis 1363–1428*, wyd. K. Kaczmarczyk, Toruń 1936, nr 111; wraz ze szwagrem występuje już w 1362/1363 r. w wykazach celnych: K. O. Ahnsehl, *op. cit.*, s. 185, nr 127.

ufundowanego przy ul. Panny Marii przez jego teściową posiadał potem w 1415 r. jego bratanek Jan III²⁰.

Henryk, syn Tilemana II, wzmiankowany jest wraz z bratem Janem III w 1407 r., kiedy dopominali się od Konrada Plateniera spłaty czynszu 2 1/2 grzywny z kamienicy przy ul. Szerokiej²¹.

Jan III żył dłużej. W 1403 r. sprzedał majstrowi Swarczenaw połowę budy przy ul. Szewskiej²². W 1414 r. otrzymał od Tilmana i Fryderyka Watzenrode oraz Henryka Reusse dom przy ul. Ducha Świętego²³. Był ożeniony z Elżbietą, zapewne z domu Watzenrode. W 1415 r. został wybrany do ławy, a w 1416 r. awansował do rady miejskiej²⁴. Zapewne jeszcze w 1416 r. otrzymał od Bartłomieja Schorgasta z Lubawy odpowiedź, że biskup nie wyraził zgody na udzielenie mu w domu lub we folwarku sakramentów przez mnicha. Takich czynność mógł dokonać tylko duchowny świecki²⁵. Jego dalszą karierę przerwała śmierć w trakcie wielkiej zarazy, która nawiedziła Toruń w tym roku²⁶.

*

Protoplasta głównej gałęzi toruńskich Papenów był wspomniany Jan I, rajca w latach 1305–1307 i burmistrz w latach 1308–1320²⁷. W 1332 r. już nie żył, gdyż wystąpiła wówczas wdowa po nim – Zofia²⁸. Jego synami byli zapewne Tileman I (zm. 1364) i Eberhard I (zm. 1374). Może jego córkami były ksienie toruńskich benedyktynek: Elżbieta (1313–1330), która przeniosła w 1327 r. siedzibę zgromadzenia do klasztoru w pobliżu kościoła pod wezwaniem św. Krzyża; oraz Małgorzata (1343–1359), która wysłała do Królewca część sióstr w celu ufundowania klasztoru²⁹.

²⁰ *Liber scabinorum...*, nr 1110.

²¹ *Ibidem*, nr 687.

²² *Ibidem*, nr 585.

²³ *Ibidem*, nr 1034.

²⁴ R. Czaja, *Urzędnicy...*, nr 528, 271.

²⁵ Archiwum Państwowe w Toruniu [dalej: APT], Akta miasta Torunia [dalej: AmT], Kat. I, sygn. 700.

²⁶ *Thorner Denkwürdigkeiten vom 1345–1547*, Hrsg. A. Voigt, „Mitteilungen des Copernicus-Vereins”, H. XIII, 1904, s. 49.

²⁷ R. Czaja, *Urzędnicy...*, nr 73, 8; P. Oliński, *Pape Jan (Johannes) (zm. po 1320, przed 1324?), rajca i burmistrz Starego Miasta Torunia*, [w:] *Toruński słownik biograficzny*, red. K. Mikulski, t. IV, Toruń 2004, s. 180.

²⁸ *Die ältesten Zinsregister der Altstadt Thorn*, Hrsg. F. Prowe, „Mitteilungen des Copernicus-Vereins” 1931, H. XXXIX, s. 174.

²⁹ M. Borkowska OSB, *Leksykon zakonnic polskich epoki przedrozbiorowej*, t. I, Polska Zachodnia i Północna, Warszawa 2004, s. 286.

Eberhard I (zm. 1374), zapewne młodszy syn Jana I, został ławnikiem w 1364 r., a rajcą był w latach 1370–1374³⁰. W styczniu 1344 r., podobnie jak jego krewny Tileman I, uczestniczył w transakcjach finansowych związanych z udzieleniem pożyczek rycerstwu z Europy Zachodniej na ekspedycje wojskowe na Litwę³¹. Około 1350 r. Toruń skierował pismo do Lubeki z prośbą o wstawiennictwo do opatów we Fryzji za Eberhardem i innymi mieszczanami toruńskimi handlującymi w Brugii³². W 1350 r. mieszczanin gdański Henryk Brun sprzedał Eberhardowi i jego bratu Tilemanowi 6 grzywien renty z możliwością jej wykupienia³³. W 1353 r. wraz z innymi mieszczanami toruńskimi oraz najprawdopodobniej swym bratem Tilemanem zabiegał o zwrot towarów zajętych na statku Jana de Vene przez ludzi Magnusa, króla szwedzkiego. Pośród dóbr, które starano się odzyskać, znalazły się 4 sztuki wosku należące do Eberharda³⁴. W 1362/1363 r. wywiózł z Prus 20 sztuk wosku i 37 ćwiertni miedzi o wartości 432 grzywien³⁵. W 1368/1369 r. wiozł z Flandrii sukno o łącznej wartości 228 funtów groszy³⁶. W latach 1369–1371 z kolei wyeksportował na zachód 43 ćwiertnie miedzi i 5 sztuk wosku o wartości 220 grzywien³⁷. Mieszkał zapewne w domu przy ul. Rabiańskiej (nr 123), gdzie w 1394 r. odnotowano wdowę po nim³⁸.

To zapewne jego synem był Eberhard II (starszy) (zm. po 1401), ławnik od 1390 r. i rajca w 1394 r.³⁹ Należy przypuszczać, że to właśnie Eberhard II wystąpił w 1344 r. jako bratanek Tilemana I. Przekazywał wówczas wspólnie z rycerzem Wilhelma IV z Holandii – Gerdem von Florenville należności za konia, na którym wysłano pachółka z Prus do Hennegau⁴⁰. W 1384 r. reprezentował on swego potencjalnego kuzyna Eberharda III (określonego tam jako „junior”) w rozliczeniach spadkowych z jego bratem Hermanem II⁴¹. W 1388 r.

³⁰ R. Czaja, *Urzędnicy...*, nr 387, 179; P. Oliński, *Pape Eberhard (zm. po 1374), ławnik i rajca Starego Miasta Torunia, kupiec*, [w:] *Toruński słownik...*, t. IV, s. 180.

³¹ W. Paravicini, *Die Preussenreisen des europäischen Adels*, Tl. 2, Sigmaringen 1995, s. 238.

³² PrUB, Bd. IV, nr 538, s. 484.

³³ PrUB, Bd. IV, nr 588, s. 529n.

³⁴ PrUB, Bd. V/1, nr 115, s. 67–68.

³⁵ K. O. Ahnsehl, *op. cit.*, s. 169, nr 2.

³⁶ *Ibidem*, s. 193, nr 183.

³⁷ *Ibidem*, s. 142 (nr 41).

³⁸ *Księga szosu...*, s. 3: jako „Ewirhardynne”.

³⁹ R. Czaja, *Urzędnicy...*, nr 455, 220.

⁴⁰ W. Paravicini, *Die Preussenreisen...*, s. 257.

⁴¹ *Liber scabinorum...*, nr 137.

kupił za 200 grzywien Wytrębowice od braci Mikołaja i Gunthera⁴². Mieszkał w 1394 r. w kamienicy przy ul. Żeglarskiej (nr 109)⁴³. To on zapewne poświadczył w 1390 r. dokonany przez ojca (Eberharda I?) zapis 400 grzywien na ołtarz Trzech Królów i Świętego Krzyża w kościele św. Janów⁴⁴. To on też pożyczył w 1395 r. (odnotowany jako Eberhard „senior”) 200 grzywien z kapitału nieletnich dzieci Jana Jelana z ostatniego jego małżeństwa, które rozliczył w 1401 r.⁴⁵ Jego córką była Małgorzata Pepynne, która została zakonnicą jeszcze przed 1384 r. W latach 1403–1425 była opatką klasztoru św. Krzyża w Toruniu⁴⁶. Na marginesie warto zaznaczyć, że jest to już trzecia przedstawicielka rodziny Pape, która pełniła wysokie funkcje w toruńskim klasztorze benedyktynek. Być może fakt ten należy wiązać z postępującym awansem ekonomicznym członków rodziny oraz obejmowaniem przez nich wysokich funkcji we władzach miasta Torunia.

Synem Eberharda II mógł być Eberhard IV („longus”), który żył jeszcze w 1408 r. Ten ostatni zapewne w roku 1402 odnotowany został jako współwłaściciel kamienicy na rogu ul. Żeglarskiej (nr 119), przejętej od rodzeństwa Blumenrode, i domu przy ul. Rabsiańskiej (nr 120) wraz z rodzeństwem Foykenkusów⁴⁷. W 1408 r. jego kuzyn Eberhard III (junior) pożyczył od niego 48 grzywien, które zabezpieczył na należącej do niego kamienicy przy ul. Rabsiańskiej (nr 130), w której mieszkał Stormgloke⁴⁸.

Drugim synem Eberharda I mógł być żyjący jeszcze w 1394 r. Reinhold, mieszkający w kamienicy przy Rynku (nr 291 A), wraz z wdową po Gerhardzie von Allen, może swoją teściową⁴⁹. W 1363 r. to zapewne on przyjął w Brugii pożyczkę na wyprawę krzyżacką na Litwę⁵⁰. W 1372 r. opłacał w Brugii akcyzę za piwo⁵¹.

⁴² *Ibidem*, nr 224.

⁴³ *Księga szosu...*, s. 59.

⁴⁴ *Liber scabinorum...*, nr 298; P. Oliński, *Pape Eberhard...*, s. 180.

⁴⁵ *Księgi małoletnich...*, nr 39.

⁴⁶ P. Oliński, *Pepynne Małgorzata (zm. między 19 X 1419 a 25 I 1425), opatka klasztoru św. Krzyża w Toruniu przed 3 XII 1403, może przed 1 VIII 1399 – przed 25 I 1425*, [w:] *Toruński słownik...*, red. K. Mikulski, t. III, Toruń 2002, s. 173–174.

⁴⁷ K. Ciesielska, *Wykazy mieszczan toruńskich zobowiązanych do udziału w wyprawach krzyżackich na Gotlandię w latach 1398–1408*, „Zapiski Historyczne” 1967, t. XXXII, z. 4, s. 82: „Heinrich Eigencus cum Ewert Pape – 1 wepener cum equo”.

⁴⁸ *Liber scabinorum...*, nr 748.

⁴⁹ *Księga szosu...*, s. 26.

⁵⁰ W. Paravicini, *Die Preussenreisen...*, s. 238, 264.

⁵¹ *Die Brügger Steuerlisten 1360–1390*, Hrsg. K. Krüger, [w:] W. Paravicini, *Hansekaufleute in Brügge*, Frankfurt am Main 1992, Tl. 1, nr 62/24.

Tileman I (zm. 1364) był rajcą staromiejskim od 1347 r. i burmistrzem od 1359 r.⁵² W 1331 r. był jednym z obcokrajowców uprzywilejowanych w Sluis pod Brugią⁵³. Zapewne w 1336 r. po raz pierwszy udzielił pożyczki Wilhelmowi IV, hrabiemu Holandii. W styczniu 1344 r. uczestniczył w transakcjach finansowych związanych z udzielaniem wsparcia finansowego rycerstwu zachodnioeuropejskiemu na rejsy na Litwę⁵⁴. W dniu 18 II 1344 r. udzielił wraz z innymi wierzycielami z Prus pożyczki w wielkości 3000 grz. pruskich hrabiemu Wilhelmowi IV na jego wyprawę na Litwę. Do 8 III udzielił jeszcze dwóch kolejnych pożyczek wspomnianemu władcy⁵⁵. Pierwsza z nich została udzielona samodzielnie i wynosiła 1466 grz. pr. i 16 sc. Druga z pożyczek w wielkości 833 grz. pr. 8 sc. została udzielona wspólnie z innym mieszczaninem toruńskim Hermanem von Essen⁵⁶. Zapewne z zysków z pożyczonych sum budował swój dom w Toruniu⁵⁷. W dniach 19 III–8 IV 1344 r. uczestniczył w wyprawie powrotnej z ekspedycji krzyżackiej i rycerstwa zachodnioeuropejskiego na Litwę⁵⁸. W 1345 r. rada miasta Chełmna pokwitowała radzie toruńskiej odbiór 126 guldenów za dobra sprzedane Tilemanowi. Wspomniane dobra zatoneły w Zelandii wraz ze statkiem Hermana Babiz ze Stavoren we Fryzji⁵⁹. Przebywał czasowo w Lubece w 1347 r. Był wierzycielem lubeczanina Hermana Pape, zapewne bliskiego krewnego, posiadał też przez krótki czas dom w Lubece przy ul. Beckergrube⁶⁰. W 1353 r. zabiegał o zwrot towarów zajętych przez poddanych króla szwedzkiego Magnusa. Handlował wówczas miedzią i złotem⁶¹.

W 1347 r., jako rajca toruński, brał udział w rozstrzygnięciu sporu o wolniznę miejską i łąki pomiędzy Starym Miastem Toruniem a Nowym Miastem Toruniem⁶². Ze skargi wystosowanej w 1350 r. przez mieszczan toruńskich do wielkiego mistrza Henryka Dusmer

⁵² R. Czaja, *Urzędnicy...*, nr 132, 22; P. Oliński, *Pape Tydeman (zm. 1365), kupiec, rajca i burmistrz Starego Miasta Torunia*, [w:] *Toruński słownik...*, t. IV, s. 181.

⁵³ *Hansisches Urkundenbuch*, Bearb. K. Höhlbaum, Halle 1879, Bd. II, nr 507, Anm. 2, s. 227.

⁵⁴ PrUB, Bd. III/2, nr 638, s. 520 n.; W. Paravicini, *Die Preussenreisen...*, s. 238, 283.

⁵⁵ P. Oliński, *Pape Tydeman...*, s. 181.

⁵⁶ W. Paravicini, *Die Preussenreisen...*, s. 212–213.

⁵⁷ *Ibidem*, s. 224, 245.

⁵⁸ *Ibidem*, s. 238.

⁵⁹ PrUB, Bd. III/2, nr 710, s. 597n.

⁶⁰ K. O. Ahnsehl, *op. cit.*, s. 122, 265, przyp. 35.

⁶¹ PrUB, Bd. V/1, nr 115, s. 67–68.

⁶² PrUB, Bd. IV, nr 208, s. 182.

na komtura toruńskiego Jana Nothaft dowiadujemy się m. in., że Tileman wraz z Wernerem Putten znał najlepiej granice Torunia. Został wówczas dokooptowany z Wernerem Putten z ramienia rady toruńskiej do komisji złożonej z wójta lipienieckiego i komtura kowalewskiego, a przysłanej przez wielkiego mistrza w celu zbadania sprawy przepędzenia przez Nothafta robotników z wolizny toruńskiej. Komtur toruński wywołał wówczas skandal uznając Tilemana i Wenera Putten za swych wrogów i grożąc im, że spór z nimi rozstrzygnie w polu przy użyciu broni. Urzędnicy przysłani przez wielkiego mistrza nakazali Tilemanowi i Wernerowi Putten powrót do miasta. Tryumf komtura toruńskiego Nothafta był chwilowy, bowiem najprawdopodobniej za przewinienia wobec mieszczan toruńskich około połowy 1351 r. odwołano go na urząd komtura ziemskiego w Bolzano⁶³.

W 1351 r. Tileman był wityrykiem kościoła parafialnego św. Janów w Toruniu⁶⁴. W 1359 wspólnie z Mikołajem de Fayst był pośrednikiem w przekazaniu 2000 florenów świętopietrza dla kamery apostołskiej. Pieniądze zostały przekazane w imieniu mieszczan toruńskich Jakuba von Soest i Jana von Ronen. Wspomnianą sumę przekazano Manuelowi Bota z Savigliano we Włoszech, pełnomocnikowi papieskiemu, w miejscowości Douai na południe od Lille we Francji. Za pośrednictwem Tilemana trafiały więc do Brugii pieniądze należne kurii papieskiej ze Skandynawii i Polski⁶⁵. Na marginesie warto dodać, że wspomniany Manuel Bota był faktorem potężnego banku papieskiego należącego do spółki Malabayla z włoskiej Asti. Bank ten opanował transfer pieniędzy z Polski do kurii w okresie pontyfikatów Klemensa VI i Innocentego VI⁶⁶.

Tileman I był żonaty dwukrotnie, jego drugą żoną była Agnieszka von Allen. Z drugą żoną oraz innymi mieszczanami toruńskimi i wysokimi urzędnikami zakonu krzyżackiego uzyskał w 1360 r. od papieża Innocentego VI absolicję „*in mortis articulo*”⁶⁷. Dziećmi

⁶³ T. Jasiński, *Spory i konflikty miast z komturami krzyżackimi*, [w:] *Zakon krzyżacki a społeczeństwo państwa w Prusach*, red. Z. H. Nowak, Toruń 1995, s. 56–58; S. Jóźwiak, *Nothaft Jan (Johannes) (zm. po 1357), brat-rycerz w zakonie krzyżackim*, [w:] *Toruński słownik...*, red. K. Mikulski, t. I, Toruń 1998, s. 185–186.

⁶⁴ PrUB, Bd. IV, nr 719, s. 646; A. Semrau, *Katalog der Geschlechter der Schöffenbank und des Ratsstuhls in der Altstadt Thorn 1233–1602*, „Mitteilungen des Copernicus Vereins” 1938, H. XLVI, s. 75.

⁶⁵ PrUB, Bd. V/2, nr 803, s. 457; W. Paravicini, *Die Preussenreisen...*, s. 280.

⁶⁶ M. A. Denzel, *Kleriker und Kaufleute. Polen und der Peterspfennig im kurialen Zahlungsverkehrssystem des 14. Jahrhunderts*, „Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte” 1995, H. LXXXII, s. 321.

⁶⁷ PrUB, Bd. V/2, nr 846, s. 478.

Tilemana I byli zapewne Herman II (zm. 1394/1398), Eberhard III (zm. po 1415), Antoni (aktywny 1378 r.) i Jerzy (wzmiankowany w 1413 r.) oraz córka Girburga z pierwszego małżeństwa, żona Hermana von Allen (zm. 1403).

Wydaje się, że braci Eberharda I i Tilemana I można zaliczyć do najbardziej aktywnych kupców i wierzycieli pruskich w połowie XIV w. Przeprowadzone przez nich transakcje handlowe i operacje finansowe pokazują zarówno skalę, jak i różnorodność prowadzonej przez nich działalności. Zwraca uwagę również duży zasięg geograficzny powiązań handlowych przedstawicieli rodziny Pape.

Eberhard III mieszkał w latach 1394–1401 w kamienicy przy ul. Żeglarskiej (nr 104), początkowo z bratem Hermanem i jego dziećmi⁶⁸. W 1384 r. rozliczał się z opieki i spadku z bratem Hermanem II. W sądzie reprezentowali go stryj Eberhard II Pape, Jan Jelan, Piotr von Soest i Mikołaj Limborg, może jego wujowie lub szwagrowie⁶⁹. W 1403 r. sprzedał on pusty plac przy ul. Rabiańskiej (nr 123) Liffardowi Blumentalowi⁷⁰. W 1404 r. sprzedał wrocławianinowi Dittenowowi Dumelozen komorę kupiecką przy Targu Rybnym we Wrocławiu⁷¹. W 1407 r. prowadził rozliczenia spadkowe ze swym bratankiem Piotrem⁷². W 1408 r. pożyczył od kuzyna Eberharda IV 48 grzywien, które zabezpieczył na należącej do niego kamienicy przy ul. Rabiańskiej (nr 130), w której mieszkał Stormgloke⁷³. W 1409 r. otrzymał 12 grz. za konia wystawionego na wyprawę na Dobrzyń⁷⁴. Żył jeszcze w 1415 r., kiedy odnotowano go jako właściciela kamienicy przy ul. Żeglarskiej (nr 104)⁷⁵. Jego synem mógł być odnotowany w 1428 r. Mikołaj, właściciel domów przy ul. Żeglarskiej (nr 104, 103 A)⁷⁶.

Anton Pape, mieszczanin brugijski, w 1378 r. przyjął pożyczkę na wyprawę krzyżacką rycerstwa z Europy Zachodniej na Litwę⁷⁷. W tym samym roku opieczętował pokwitowanie mieszczanina toruńskiego Piotra Mistone⁷⁸. Osoba Jerzego (Joris) Pape, właściciela

⁶⁸ *Księga szosu...*, s. 57, 95, 134.

⁶⁹ *Liber scabinorum*, nr 137.

⁷⁰ *Ibidem*, nr 579.

⁷¹ K. Kopieński, *Gospodarcze i społeczne kontakty Torunia z Wrocławiem w późnym średniowieczu*, Toruń 2005, s. 332, tab. 25, nr 6.

⁷² *Liber scabinorum*, nr 710.

⁷³ *Ibidem*, nr 748.

⁷⁴ *Das Marienburger Tresslerbuch der Jahre 1399–1409*, Hrsg. E. Joachim, Königsberg 1896, s. 570.

⁷⁵ *Liber scabinorum*, nr 1129.

⁷⁶ *Księga szosu...*, s. 180.

⁷⁷ W. Paravicini, *Die Preussenreisen...*, s. 231, zob. też s. 265.

⁷⁸ *Ibidem*, s. 288.

gospody w Brugii, również wydaje się być w szczególny sposób powiązana interesami z Toruniem. W 1410 r. starsi kanтору hanzeatyckiego w Brugii zwrócili się z prośbą do Torunia o udzielenie pomocy Jerzemu, u którego pożyczkę zaciągnęli bracia Hitfeldowie – zmarły Eberhard oraz Hartiwg, Herman, Tiedeman, Gotschalk i Rotger⁷⁹. Wydaje się, iż w to w tej samej sprawie interweniował również u wielkiego mistrza Ulryka von Jungingen w liście wysłanym z Paryża książe Jan z Burgunii⁸⁰. W 1413 r. Jerzy dokonał rozliczeń w Toruniu ze sługą szafarza królewieckiego Henrykiem von der Pforten. Przeprowadzone transakcje związane były z działalnością finansową szafarza we Flandrii⁸¹.

Herman II (zm. po 1398), zapewne starszy syn Tilemana I, posiadał w latach 1394–1398 wraz z dziećmi i bratem Eberhardem III kamienicę przy ul. Żeglarskiej (nr 104)⁸². W 1384 r. rozliczał się z bratem Eberhardem III z opieki i spadku. Przed sądem reprezentowali go wówczas Łukasz Reusse, Gerhard Bikoln, Lemke Pape i Elrich Bugheim⁸³. Być może to wdowa po nim Małgorzata (Gritte) Papynne z dziećmi mieszkała w 1401 r. w kamienicy przy ul. Szerokiej (nr 51)⁸⁴. Miał co najmniej 4 dzieci: z pierwszego małżeństwa: Tilemana II i Jutę; z drugiego (z Małgorzata): Hermana III i Piotra.

Tileman II i Juta rozliczali się ze spadku po matce w 1398 r.⁸⁵ W niedatowanym dokumencie (z lat 1398–1407) wielki mistrz Konrad von Jungingen nakazywał radzie Starego Miasta Torunia, aby w związku ze sporem między Wyneke von Rode i dziećmi Hermana Pape: Hermanem, Jutą, Piotrem i Tilmanem, wezwwała tego pierwszego i nakazała mu okazanie rachunków⁸⁶. Herman i Piotr sprzedali w 1401 r. Rutgerowi Czeenmarkowi kamienicę narożną przy ul. Mostowej (nr 20 B)⁸⁷. Tileman II otrzymał w 1419 r. spadek od Wawrzyńca Frauenburga po jego pasierbie Mikołaju Reichenbergu. Był więc może żonaty z siostrą tego ostatniego – córką Jana Reichenberga⁸⁸. W 1423 r. był właścicielem Brachno-

⁷⁹ APT, AmT, Kat. I, sygn. 682; HUB, Bd. V, nr 947, s. 496.

⁸⁰ HUB, Bd. V, nr 924, s. 486–487.

⁸¹ *Liber scabinorum...*, nr 992.

⁸² *Księga szosu*, s. 57, 117.

⁸³ *Liber scabinorum*, nr 137.

⁸⁴ *Księga szosu...*, s. 122.

⁸⁵ *Liber scabinorum...*, nr 497.

⁸⁶ *Katalog dokumentów i listów krzyżackich Archiwum Państwowego w Toruniu. Tom 1 (1251–1454)*, wyd. A. Radziwiński, J. Tandecki, Warszawa 1994, nr 64.

⁸⁷ *Liber scabinorum...*, nr 556.

⁸⁸ *Ibidem*, nr 1378.

wa⁸⁹. Być może pozostawało ono własnością jego dzieci, nad którymi opiekę sprawował w 1440 r. Albrecht Rebber⁹⁰. Chyba w tym czasie zmarł, gdyż w tymże 1423 r. jego dzieci pod opieką stryja Piotra uzyskują potwierdzenie długów, jakie ma wobec nich w towarze Mikołaj Baranke z Zakrocymia (w tym m. in. w drewnie)⁹¹. Jego synami byli zapewne Albrecht i Eberhard V. Ich stryj Piotr w ich imieniu sprzedał w 1426 r. Geise von der Brucke kamienicę z 4 budami na rogu ul. Ducha Świętego i Rabskiej (nr 95 A, 95 B, 96 A, 96 B, 97 A)⁹².

Albrecht w 1425 r. został wysłany w poselstwie przez komtura toruńskiego Henryka Marschalka na dwór króla duńskiego Eryka pomorskiego⁹³. W latach 1428–1429 był we Flandrii ligierem Hermana von der Beke z patrycjuszowskiej rodziny z Gdańska. Pośredniczył w tym czasie w transakcjach finansowych prokuratora krzyżackiego przy kurii Jana Tiergarta⁹⁴. W 1432 r. został wymieniony w liście miasta Zierikzee w Zelandii skierowanym do wielkiego mistrza Pawła von Rusdorf. Reprezentował wówczas spadkobierców Gerharda von der Beke z Gdańska w sporze z mieszczanami z Zierikzee⁹⁵.

Eberhard V pełnił wysokie urzędy miejskie. Był ławnikiem staromiejskim w latach 1442–1446, a następnie rajcą w latach 1446–1453. Jako rajca pełnił funkcje: wójta w 1448 i 1453 r., sędziego w 1452 r. i opiekuna masztalerni miejskiej i fos miejskich w 1449 r.⁹⁶ W 1448 r. wraz z innymi mieszczanami toruńskimi miał stawić się przed sądem Jana Gardenwech, hrabiego Limburga,

⁸⁹ Słownik historyczno-geograficzny ziemi chełmińskiej w średnowieczu, oprac. K. Porębska, M. Grzegorz, Wrocław 1971, s. 12.

⁹⁰ H. Maercker, *Geschichte der ländlichen Ortschaften und der drei kleineren Städte des Kreises Thorn*, Danzig 1899–1900, s. 206.

⁹¹ *Liber scabinorum...*, nr 1648.

⁹² *Ibidem*, nr 1882.

⁹³ Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz, Berlin-Dahlem, XX. Hauptabteilung, Ordensbriefarchiv [dalej: GStA PK, XX, OBA], nr 4416; *Regesta historico-diplomatica Ordinis S. Mariae Theutonicorum 1198–1525*, Hrsg. E. Joachim, W. Hubatsch, P. I, T. 1, Göttingen 1948, nr 4416.

⁹⁴ *Die Berichte der Generalprokuratoren des Deutschen Ordens an der Kurie*, Bearb. H. Koeppen, Bd. III, Hbd. 2, s. 628; w tym czasie potwierdzona jest także obecność nosicieli nazwiska Pape w Gdańsku, skąd na studia do Krakowa udał się Jan Pape – 1443 r. zob. *Prussia scholastica: Die Ost- und Westpreussen auf den mittelalterlichen Universitäten*, Hrsg. M. Perlbach, Braunsberg 1895, s. 137.

⁹⁵ GStA PK, XX, OBA, nr 5982; *Regesta...*, P. I, T. 1, nr 5982; na temat rodziny von der Beke zob. J. Zdrenka, *Rats- und Gerichtspatriziat der Rechten Stadt Danzig*, Tl. 1: 1342–1525, Hamburg 1991, s. 218–222.

⁹⁶ R. Czaja, *Urzednicy...*, nr 607, 330.

w związku ze skargą Stefana Wonsdorfa, mieszczanina z Nowej Nieszawy⁹⁷. W tym samym roku zajmował się sprawą zatrzymanego przez mincerza Hermana Witte, który miał reprezentować miasto Toruń w związku ze skargą wzmiankowanego Stefana Wonsdorfa⁹⁸. W 1450 r. poświadczone są jego powiązania z Dortmundem. Do wielkiego mistrza trafiły wówczas listy związane ze skargą junkiera Henryka von Lindenhorst, hrabiego Dortmundu, i burmistrza dortmundzkiego Andrzeja Cleppingha na kilku mieszczan toruńskich, w tym Eberharda. Wspomniana skarga związana była z osobami Hermana Witte i Stefana Wonsdorfa⁹⁹. W 1450 r. był świadkiem w dokumencie Zygryda Schade, mieszczanina ze Starego Miasta Torunia, który zrezygnował ze swoich pretensji wobec zakonu krzyżackiego. Wspomniane pretensje związane były z osobą jego ojca Gotschalka Schade i Jerzego von Egloffstein, wójta z Lipienka¹⁰⁰. Eberhard V zmarł w 1453 r. Nic nie wiadomo o jego potomstwie.

Herman III wystąpił tylko w dwóch dokumentach, dotyczących podziałów spadkowych i rozliczeń po ojcu w 1401 r. i przed 1407 r.¹⁰¹ Zmarł zapewne przedwcześnie. Nieznany jest też los jego siostry Juty.

Piotr, zapewne najmłodszy syn Hermana II, żył natomiast dłużej i doczekał się potomstwa. W 1401 r. sprzedawał wraz z bratem Hermanem III kamienicę przy ul. Mostowej Rutgerowi Czeenmarkowi¹⁰². W 1407 r. spłacił pretensje spadkowe Eberharda III młodszego, swego stryja¹⁰³. Ożenił się on z Elżbietą Pfluck. Już w 1413 r. babka żony Małgorzata Wenemarynne sprzedawał Piotrowi i jego żonie kamienicę przy ul. Jęczmiennej (nr 80 a), w której mieszkał wcześniej jego teść Jan Pfluck¹⁰⁴. W 1422 r. zrzekł się wszelkich pretensji do kamienicy przy ul. Mostowej (nr 10), którą jego teść sprzedał wcześniej Mikołajowi Rosenbergowi¹⁰⁵. Na krótko wszedł do ławy miejskiej – zasiadał w niej w latach 1422–1426¹⁰⁶. W latach 1423–1426 sprawował opiekę nad swoimi bratankami, synami Tile-

⁹⁷ *Acten der Ständetage Preussens unter der Herrschaft des Deutschen Ordens*, Hrsg. M. Toeppen, Bd. III, Leipzig 1882, s. 51.

⁹⁸ GStA PK, XX, OBA, nr 9690 zob. też 9689; *Regesta...*, P. I, T. 1, nr 9690 zob. też 9689.

⁹⁹ GStA PK, XX, OBA, nr 10300, 10315; *Regesta...*, nr 10300, 10315.

¹⁰⁰ GStA PK, XX, JH II (Pergamenturkunden); nr 2784; *Regesta...*, P. II, nr 2784.

¹⁰¹ Por. przyp. 86, 87.

¹⁰² *Liber scabinorum...*, nr 556.

¹⁰³ *Ibidem*, nr 710.

¹⁰⁴ *Ibidem*, nr 996.

¹⁰⁵ *Ibidem*, nr 1581.

¹⁰⁶ R. Czaja, *Urzednicy...*, nr 556.

mana II, w imieniu których odbierał towar od kupca z Mazowsza i sprzedawał część ich nieruchomości¹⁰⁷. Pożyczał z kapitału dzieci małoletnich – od córki Gotke von Allena, a w 1434 r. od nieletniego Fryderyka Watzenrode¹⁰⁸. Już w 1428 r. posiadał dwie kamienice przy ul. Jęczmiennej (nr 80 A i B), odziedziczone po babce żony¹⁰⁹. Posiadał też stodołę przy ul. Różanej na przedmieściu¹¹⁰. W 1433 r. wielki mistrz Paweł von Rusdorf załagodził w Elblągu spór związany z wypłatą renty dożywotniej pomiędzy radą miasta Gdańska a Piotrem. Zadecydowano wówczas, iż Gdańsk powinien wypłacać co roku Piotrowi 30 grz. i 30 wiardunków renty¹¹¹.

Piotr Pape był spowinowacony przez żonę z rodziną Lange. Jakub Lange wydzielił przed 1440 r. spadek synom Piotra: Hermanowi IV i Szymonowi. Jeszcze ok. 1436 r. dzieci Piotra miały otrzymać za 6 lat zaległe czynsze z kościoła św. Macieja we Wrocławiu po 15 grz. rocznie [90 grz], potem czynsze te miały przejść na Jakuba Lange. Otrzymali oni też dwa domy przy ul. Starotoruńskiej (nr 232, 233) oraz dwa inne przy ul. Piekary (nr 229 A, 229 B)¹¹². W 1442 r. odstąpił Fryderykowi Watzenrode mniejszy dom przy ul. Jęczmiennej (nr 80 B) za niespłaconą pożyczkę¹¹³. Żył jeszcze jesienią 1448 r., kiedy był pełnomocnikiem żony Habundiusa Wintera w jej rozliczeniach spadkowych z Gerhardem von der Linde¹¹⁴. Nie żył w sierpniu 1450 r., kiedy jego wierzyciele rozliczali długi ojca z jego dziećmi. Był winien 112 grzywien 1 skojec Janowi Schrererowi, 25 grzywien Gerhardowi Knoffowi, 37 grzywien Hermanowi Trostowi, 11 1/2 grzywien Fryderykowi Rake oraz 272 grzywien swoim dzieciom: Hermanowi, Szymonowi i Lutgardzie¹¹⁵. Piotr był patronem altarii św. Krzyża w kościele św. Janów. W 1439 r. zawarł wraz z wikariuszem tej altarii Mikołajem von Stern umowę z radą nowomiejską w sprawie należących do ołtarza czynszów z nieruchomości nowomiejskich¹¹⁶. W końcu 1447 r. kolejny wikariusz tego ołtarza sprzedał

¹⁰⁷ *Liber scabinorum...*, nr 1648, 1882.

¹⁰⁸ *Księgi małoletnich*, nr 134, 136; *Księga ławnicza Starego Miasta Torunia 1428–1456*, wyd. K. Ciesielska, J. Tandecki, cz. 1 (1428–1443), Toruń 1992; cz. 2 (1428–1456) [dalej: KŁSM], Toruń 1993, nr 1434.

¹⁰⁹ *Księga szosu...*, s. 181, 210.

¹¹⁰ KŁSM, nr 675.

¹¹¹ *Codex diplomaticus Warmiensis*, Bd. IV, nr 459, s. 490–491: „30 geringe Mark und 30 geringe Vierdung”.

¹¹² KŁSM, nr 971.

¹¹³ *Ibidem*, nr 972, 974.

¹¹⁴ *Ibidem*, nr 1399.

¹¹⁵ *Ibidem*, nr 1524.

¹¹⁶ *Katalog dokumentów...*, nr 194.

należąca do uposażenia ołtarza pustą parcelę koło kościoła św. Jakuba garbarzowi Klemensowi Smidowi¹¹⁷. Z małżeństwa z Elżbietą Pfluck miał troje dzieci: Hermana IV, Szymona i Lutgardę.

Losy młodszych dzieci Piotra nie są znane. Wystąpili oni w podziale spadku po ojcu w 1450 r., potem źródła milczą o ich dalszych losach¹¹⁸.

Herman IV (zm. 1477/1484) przejął z czasem całą spuściznę po rodzicach. Posiadał kamienicę rodzinną przy ul. Jęczmiennej (nr 80a)¹¹⁹, w latach 1458–1467 dom przy ul. Starotoruńskiej (nr 232), który kupił od Piotra Jachina, a sprzedał Hansowi Keylowi¹²⁰. Po Musingach i Trostach przejął przed 1440 r. wieś Wybcz, dzierżawioną od Zakonu. We wrześniu 1457 r., kiedy wieś ta stała się własnością królewską, pożyczył Gabrielowi Bażyńskiemu pod jej zastaw 600 zł węgierskich. W 1471 r. wykupił dodatkowo liczące 4 włóki sołectwo w tej wsi od sołtysa Macieja za 37 grzywien pruskich¹²¹. Posiadał też odziedziczone przez pierwszą żonę: połowę kamienicy przy ul. Szerokiej (nr 57, wraz z Dominikiem Beckerem, do 1459 r.)¹²² oraz 1/13 domu przy ul. Kurnej (nr 96), którą sprzedał w 1477 r. Janowi Lisemanowi¹²³. Ożenił się ok. 1461 r. z Elżbietą Ritschaw¹²⁴, która posiadała kamienicę przy ul. Jęczmiennej (nr 80 A) aż do 1484 r.¹²⁵ Warto w tym miejscu zauważyć, że mamy tutaj w przypadku osoby Hermana IV do czynienia z kolejną inwestycją w rodzinie Pape w majątki ziemskie znajdujące się w okolicach Torunia. Przypomnijmy, iż wcześniej w II połowie XIV w. Eberhard II zakupił Wytrębowice. Wydaje się, że oprócz skutecznego zabezpieczenia finansowego rodziny, zakupione majątki ziemskie mogły również wiązać się z próbami wejścia Papenów do stanu szlacheckiego.

¹¹⁷ *Księga ławnicza Nowego Miasta Torunia (1387–1450)*, wyd. K. Ciesielska, Warszawa-Poznań 1973, nr 2205.

¹¹⁸ KŁSM, nr 1524.

¹¹⁹ Jako właściciel tej kamienicy wystąpił w 1455 i 1462 r. w wykazach podatkowych – APT, AmT, Kat. II, dz. III, sygn. 76, k. 60, 154v. W 1462 r. mieszkał poza Toruniem, a czynsz opłacał za niego Maciej Riszke.

¹²⁰ APT, AmT, Kat. II, dz. IX, sygn. 3, s. 29, 191.

¹²¹ H. Maercker, *op. cit.*, s. 572–573; w 1469 r. sołtys z Wybcza był dłużnikiem Hermana Pape (APT, AmT, Kat. II, dz. III, sygn. 76, k. 197).

¹²² APT, AmT, kat. II, dz. IX, sygn. 3, s. 43.

¹²³ *Ibidem*, s. 345.

¹²⁴ *Ibidem*, s. 71: jego szwagier Jan Ritschaw był mu winien 24 grzywny; s. 82 (1462), 91 (1463) – rozlicza długi ze szwagrami Janem i Mikołajem Rotschaw i sprzedaje w ich imieniu kamienicę przy Rynku.

¹²⁵ APT, AmT, Kat. II, dz. IX, sygn. 4, s. 46–47.

Herman IV pełnił urząd ławnika staromiejskiego w latach 1456–1461 i 1467–1470¹²⁶. Był aktywny politycznie w okresie wojny trzynastoletniej. W 1454 r. wszedł w skład 12-osobowej tzw. rady przybocznej (Beirat)¹²⁷. W pierwszym okresie wojny trzynastoletniej pożyczał znaczne sumy miastu na prowadzenie działań zbrojnych. Był w 1455 r. pełnomocnikiem kupca wrocławskiego Henryka Hemmerde, który pożyczył radzie toruńskiej 756 1/2 zł węg.¹²⁸ Pośredniczył w przesyłaniu pieniędzy oraz cennych precjozów do Wrocławia¹²⁹. W 1453 r. przekazywał we Wrocławiu pieniądze Bernardowi Szumborskiemu, który werbował zaciężnych dla Związku Pruskiego¹³⁰. W 1454 r. rozliczał się za sprzedanego konia ze Złym Jędrzejem, Czechem z Lukavic, jednym z wybitniejszych zaciężnych Związku Pruskiego¹³¹. Podobnych rozliczeń dokonał w 1457 r. ze Stanisławem Sokołowskim, zaciężnym z rotty Kołudzkiego¹³². W 1459 r. wszedł najprawdopodobniej w bliżej nieznany spór z Gabrielem Bażyńskim, wojewodą chełmińskim, który został przez niego pomówiony. Bażyński dowiedział się o tym od sługi Bernarda Szumborskiego – Mikołaja Knovbila, który przebywał u Hermana. Wojewoda chełmiński jednocześnie proponował spotkanie w celu wyjaśnienia sprawy¹³³.

Aktywnie uczestniczył w handlu z Wrocławiem oraz są potwierdzone jego powiązania finansowe z tym ośrodkiem. W 1452 r. dał Wilhelmowi Gorteler z Wrocławia pełnomocnictwo do odzyskania swoich długów na terenie Śląska i Moraw¹³⁴. W 1454 r. był winien Andrzejowi Popilowi (Popplau) z Wrocławia 32 zł węg. 12 groszy¹³⁵. Potem, może na skutek wyczerpania funduszy, usunął się z ławy miejskiej, by powrócić do niej dopiero po zakończeniu wojny. Po 1456 r. bardzo często występował jako świadek i rozjemca w różnych sprawach cywilnych mieszczan toruńskich. W 1456 r. reprezentował

¹²⁶ K. Mikulski, *Urzędnicy miejscy Torunia 1454–1650*, Toruń 2001, nr 296.

¹²⁷ *Ibidem*, nr 1009.

¹²⁸ *Księga długów miasta Torunia z okresu wojny trzynastoletniej*, wyd. K. Ciesielska, I. Janosz-Biskupowa, Toruń 1964, s. 80; zob. też APT, AmT, Kat. II, dz. III, sygn. 76, k. 168n, 195n.

¹²⁹ *Księga Theudenkusa*, wyd. L. Koczy, Toruń 1937, nr 406, 408, s. 68–69.

¹³⁰ *Ibidem*, nr 276–277, 279–280, s. 111.

¹³¹ APT, AmT, Kat. II, dz. III, sygn. 76, k. 197; *Księga żółdu Związku Pruskiego z okresu wojny trzynastoletniej 1454–1466*, wyd. A. Czacharowski, Toruń 1969, s. 92, 99.

¹³² *Księga żółdu...*, s. 91.

¹³³ APT, AmT, Kat. I, sygn. 1827.

¹³⁴ K. Kopiński, *Gospodarcze i społeczne...*, s. 170.

¹³⁵ *Ibidem*, tab. 20, nr 30.

wdowę po Hansie Hocke w jej rozliczeniach z Mikołajem Recke¹³⁶, w 1457 r. uczestniczył jako świadek w rozliczeniach Bertrama von Allen i Gotcze Rubita¹³⁷. W tym roku sprzedawał dom przy ul. Kurnej Pawłowi Strosbergowi jako pełnomocnik Klemensa von Cunczendorf¹³⁸. Był w tym czasie wierzycielem Szymona Frewdenberga z Elbląga na sumę 40 zł węg.¹³⁹ W 1458 r. był pełnomocnikiem dzieci Katarzyny Bollandynne w ich rozliczeniach spadkowych z matką Katarzyną i siostrą Barbarą¹⁴⁰. W 1464 r. wystąpił ponownie jako ich opiekun prawny przy sprzedaży przez nich i ich matkę domu przy ul. Ducha Świętego Hansowi Rudelowi¹⁴¹. W 1461 r. dłużnikami Hermana Pape byli Jan Ritschaw (24 grzywny) i Marcin Korzelowski (17 zł węg.)¹⁴². W 1462 r. reprezentował swoich szwagrów Jana i Mikołaja Ritschaw przy sprzedaży ich kamienicy przy Rynku (nr 429) siodlarzowi Mikołajowi Scholcze¹⁴³. W 1463 r. w imieniu braci Rotgera i Gotschalka Hittfeldów sprzedał Fryderykowi Rake dwie części w innej kamienicy przy Rynku¹⁴⁴. W tymże roku pośredniczył w sprzedaży domu przy ul. Rabsiańskiej (nr 135) przez Mikołaja Wolffa z Gdańska Hansowi Pilgrimowi z Warszawy¹⁴⁵. W 1465 r. był jednym z przedstawicieli Macieja Beckera w jego rozliczeniach z radą miejską¹⁴⁶. W tymże roku reprezentował też wojewodę Gabriela Bażyńskiego w jego rozliczeniach finansowych z rodziną Teschnerów¹⁴⁷. W 1466 r. wraz z Katarzyną Bollandynne i wdową po Dominiku Beckerze rozliczał spadek po wspólnej ciotce Elżbiecie Czeitcz z Dorotą, wdową po Gotku Beckerze i Geise von der Brucke¹⁴⁸. W tymże roku był jednym z pełnomocników Jana Teudenkusa w rozliczeniach jego i jego brata Konrada z Hansem Winterem¹⁴⁹. W 1466 r. prowadził też w imieniu swoim i innych kupców toruńskich rozliczenia z Gabrielem Stiporowiczem z Brześcia Litewskiego¹⁵⁰. W 1466 r. Mikołaj z Ołomuńca był mu winien 55 zł

¹³⁶ APT, AmT, Kat. II, dz. IX, sygn. 3, s. 5.

¹³⁷ *Ibidem*, s. 13.

¹³⁸ *Ibidem*, s. 15.

¹³⁹ *Ibidem*, s. 21.

¹⁴⁰ *Ibidem*, s. 32.

¹⁴¹ *Ibidem*, s. 117.

¹⁴² *Ibidem*, s. 71, 81, 82–83.

¹⁴³ *Ibidem*, s. 91.

¹⁴⁴ *Ibidem*, s. 106.

¹⁴⁵ *Ibidem*, s. 119.

¹⁴⁶ *Ibidem*, s. 143.

¹⁴⁷ *Ibidem*, s. 151.

¹⁴⁸ *Ibidem*, s. 156. Potem rozliczał swe wierzytelności u powyższych w 1466 r. (s. 172), 1467 (s. 177).

¹⁴⁹ *Ibidem*, s. 160.

¹⁵⁰ *Ibidem*, s. 163, 166.

węg. za konia¹⁵¹. W 1474 r. reprezentował doktora medycyny Eberharda Hittfelda z Wrocławia w jego sporach spadkowych z ojczymem Liboriuszem Nackerem¹⁵². Po 1470 r. usunął się najpewniej z miasta i osiadł w Wybczu. Z pierwszą żoną miał syna Hermana V oraz nieznaną z imienia córkę¹⁵³.

Herman V (zm. po 1521) odkupił od macochy Elżbiety kamienicę przy ul. Jęczmiennej (nr 80 A), ale już w 1488 r. sprzedał ją Jerzemu Teschnerowi¹⁵⁴. Herman był ostatnim przedstawicielem swej rodziny w Toruniu. Siodlarze o tym nazwisku występujący w Toruniu w pierwszej połowie XVI w. nie byli raczej spokrewnieni z tą patrycjuszowską rodziną.

Przykład rodziny Pape pokazuje przede wszystkim, jak szeroki był zasięg geograficzny kontaktów handlowych i finansowych mieszczanstwa pruskiego w średniowieczu. Oto przedstawiciele tej jednej rodziny prowadzą ożywioną działalność gospodarczą na terenie dzisiejszych Niderlandów, docierają do Francji, są powiązani z włoskimi bankami, mają rozliczne interesy na terenie Rzeszy, Szwecji i Danii, Czech i Moraw, Polski i Litwy oraz naturalnie samych Prus. Zwraca uwagę również skala przeprowadzonych operacji finansowych szczególnie w przypadku braci Tilemana I i Eberharda I, którzy finansowali kosztowne ekspedycje rycerstwa z Europy Zachodniej na Litwę oraz pośredniczyli w przekazywaniu ogromnych sum świętopietrza do kamery apostolskiej. Wydaje się, że wzrost intensywności rozwoju gospodarczego rodziny Pape wiązał się ściśle z awansem politycznym poszczególnych członków rodziny we władzach miejskich w Toruniu. Jednocześnie podnosił się prestiż omawianej rodziny w strukturach kościelnych. Przypomnijmy, że trzy przedstawicielki rodziny były ksieniami toruńskich benedyktynek, a Tileman I sprawował funkcję witrażnika kościoła parafialnego św. Janów. Czy zebrane w trakcie prowadzonej działalności kapitały pozwalały tak aktywnym mieszczanom myśleć z czasem również o awansie stanowym? Być może świadczą o tym pośrednio inwestycje członków rodziny Pape w majątki ziemskie położone w okolicach Torunia. Egzemplifikacyjnie zasygnalizowane tutaj kwestie wymagają jeszcze kolejnych uściśleń i dalszych kompleksowych badań nad społeczeństwem miast pruskich.

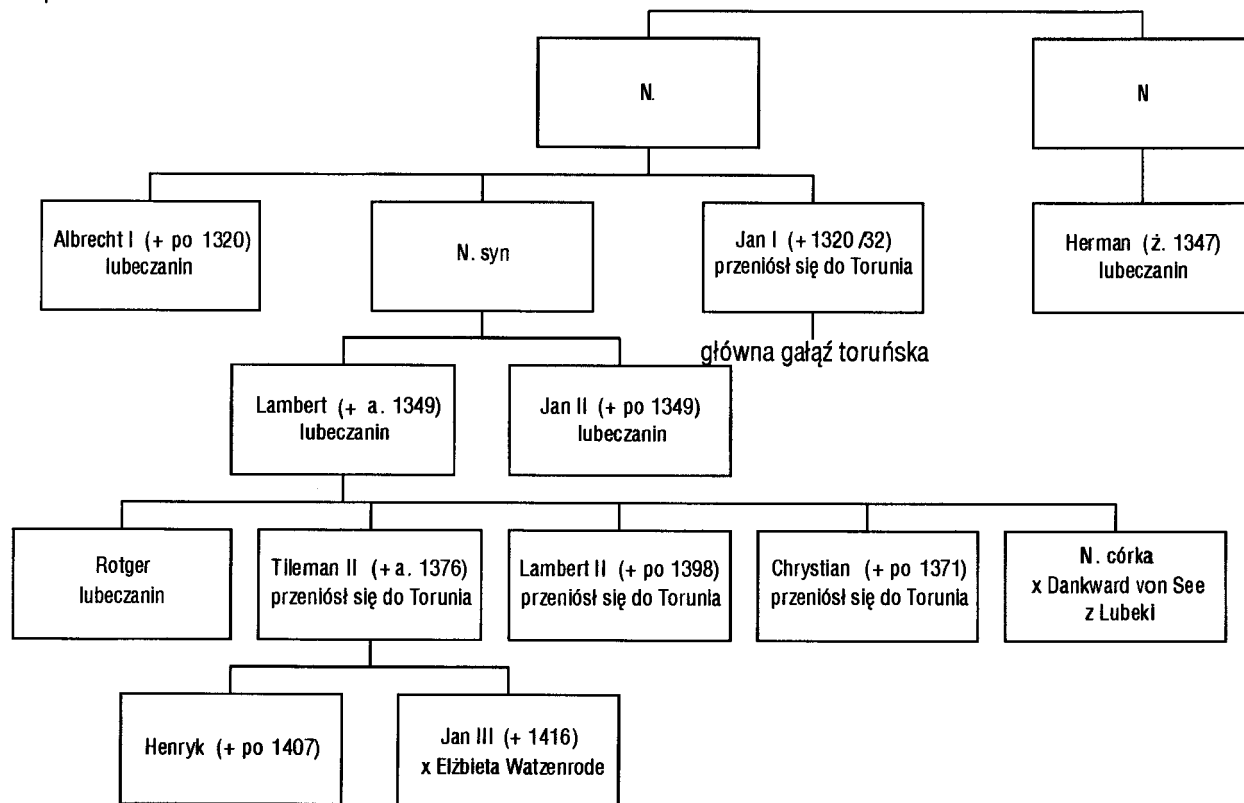
¹⁵¹ *Ibidem*, s. 168.

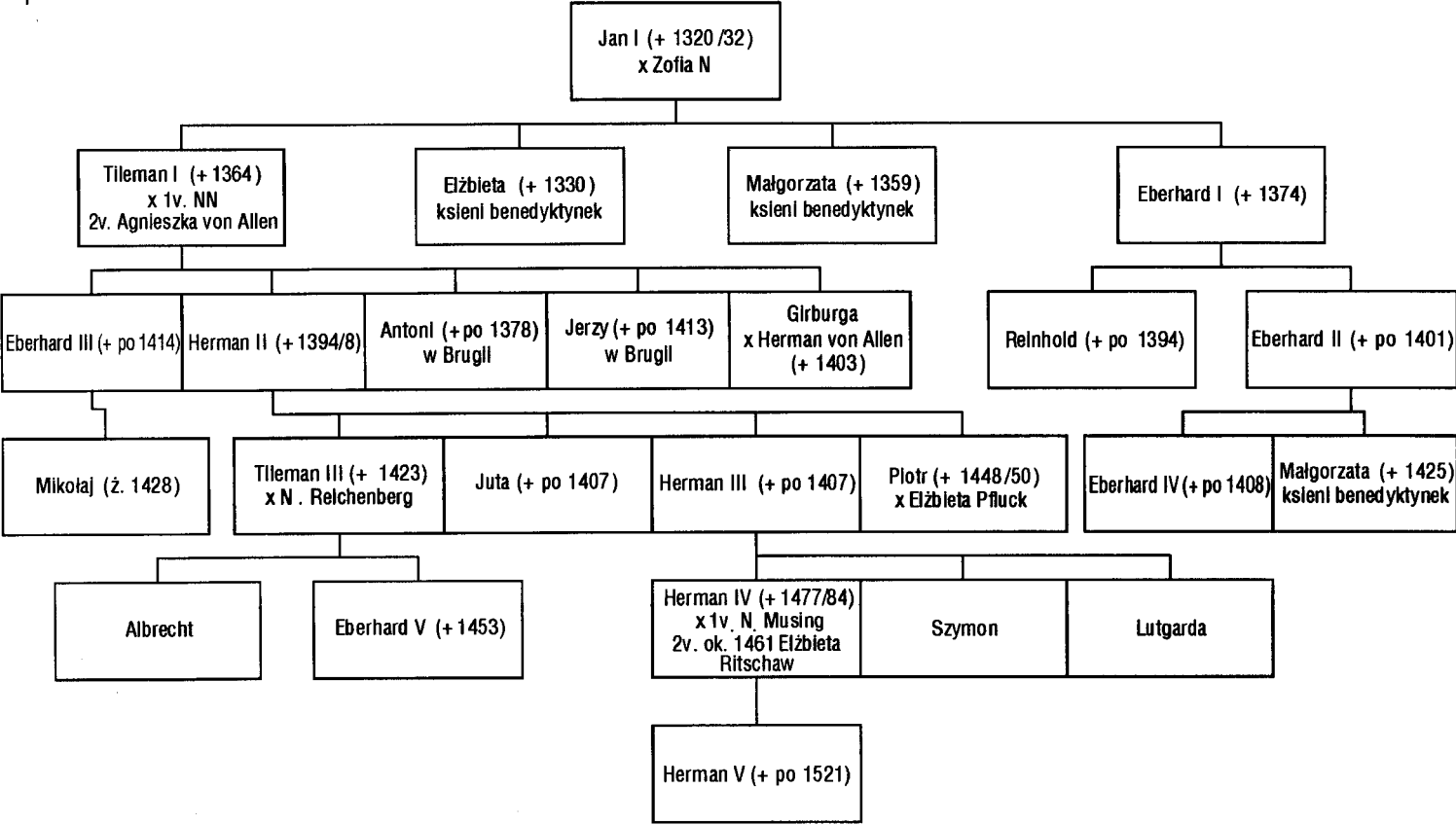
¹⁵² *Ibidem*, s. 300.

¹⁵³ *Księga Theudenkusa*, nr 420, s. 71–72, por. też z hasłem „Pappe” w indeksie na s. 345.

¹⁵⁴ APT, AmT, Kat. II, dz. IX, sygn. 4, s. 84.

Pape I

Tablica genealogiczna rodziny Pape